

Raport z ewaluacji uczestników i uczestniczek szkoleń wprowadzających do programu *Weź oddech na Mazowszu*
Opracowano przez Fundację Centrum Edukacji Obywatelskiej

Informacje o szkoleniach i ankiecie ewaluacyjnej

Szkolenia wprowadzające do projektu *Weź oddech na Mazowszu* odbyły się w Radomiu (7.02.2017) oraz w Warszawie (8.02.2017). Tematyka szkoleń dotyczyła zanieczyszczeń powietrza oraz sposobów ich zmniejszania w kontekście prowadzenia z młodzieżą skutecznych i merytorycznych działań informacyjno-edukacyjnych.

Uczestnikami i uczestniczkami szkoleń byli/były głównie nauczycielki i nauczyciele pracujący z dziećmi i młodzieżą na II, III i IV etapie edukacyjnym. Wśród uczestniczek i uczestników znaleźli się również przedstawiciele i przedstawicielki jednostek samorządu terytorialnego oraz pracownicy i pracowniczki organizacji pozarządowych. Ankieta końcowa nie była do nich dedykowana - jej celem było zebranie informacji jedynie na temat opinii nauczycieli i nauczycielek oraz tego, jak wykorzystują zdobytą wiedzę w swojej pracy.

Przed szkoleniem nauczycielki i nauczyciele zostali zapytani, co najbardziej interesuje ich w tematyce niskiej emisji oraz czego chcieliby dowiedzieć się na szkoleniu.

Większość odpowiedzi dotyczyła chęci poznania metod, sprawdzonych rozwiązań i pomysłów na przekazanie zagadnienia niskiej emisji młodzieży w interesujący sposób. Nieco rzadziej respondenci i respondenci chcieli zdobyć wiedzę merytoryczną na temat konsekwencji, skutków i przyczyn zanieczyszczenia powietrza. Przekazanie takiej wiedzy nie było celem szkolenia, uczestniczki i uczestnicy zostali jednak poinformowani, gdzie mogą znaleźć materiały edukacyjne na temat niskiej emisji i zagadnień merytorycznych z nią związanych.

Przykładowa odpowiedź: „Chciałabym po szkoleniu zmotywować moją młodzież do działania i dbałości o czystość powietrza. Mieszkamy w otoczeniu domów jednorodzinnych i obserwujemy problem zanieczyszczania powietrza, szczególnie w sezonie zimowym”.

Ankieta została przesłana drogą mailową tydzień po szkoleniu wraz z materiałami edukacyjnymi dostępnymi on-line.

Informacje o ankietowanych

Ankieta została przesłana drogą mailową tydzień po szkoleniu wraz z materiałami edukacyjnymi dostępnymi on-line do wszystkich uczestników szkoleń. Pomimo ponownych zaproszeń do wzięcia udziału w ankiecie odnotowano niższy niż zakładano wskaźnik zwrotu wypełnionych ankiet – odpowiedziało 18 osób. Być może ma to uzasadnienie w tym, że w województwie mazowieckim był to czas szkolnych ferii zimowych i część nauczycieli mogła być poza domem nie mając dostępu do Internetu.

Wyniki ankiety: Większość ankietowanych pracuje w szkole znajdującej się na terenie wsi (prawie 40%) lub miasta do 50 000 mieszkańców (28%). Również w wielu innych programach realizowanych przez CEO obserwujemy duży procent uczestników i uczestniczek ze wsi i małych miejscowości.

Spośród ankietowanych aż 44,4 % osób uczy w szkołach podstawowych, zaś po 27,8 % w gimnazjach oraz szkołach ponadgimnazjalnych. Możemy zatem zauważyć duże zainteresowanie szkoleniem pośród nauczycielek i nauczycieli szkół podstawowych, mimo że na tym etapie edukacyjnym praca metodą projektu uczniowskiego jest realizowana w mniejszym stopniu niż w gimnazjach i szkołach średnich.

Spośród uczestników i uczestniczek szkolenia aż 72,2 % osób nigdy wcześniej nie realizowało projektu z Centrum Edukacji Obywatelskiej. Uczestniczki i uczestnicy w większości uczą przedmiotów przyrodniczych (głównie biologia i przyroda).

W pytaniu otwartym „Jaka była Twoja motywacja do udziału w szkoleniu i czy miałeś/miałaś możliwość ją zrealizować?” zdecydowana większość odpowiedzi była pozytywna tzn. nauczycielki i nauczyciele deklarowali, że szkolenie spełniło ich oczekiwania.

W pytaniu „W jakich obszarach chciałbyś zwiększyć swoją wiedzę i umiejętności prowadząc z młodzieżą projekt z zakresu czystości powietrza?” nauczycielki i nauczyciele byli poproszeni o wskazanie trzech odpowiedzi najbardziej zgodnych z prawdą spośród 8 propozycji. Najwięcej głosów zdobyły odpowiedzi:

1. Motywowanie młodzieży do pracy w projekcie (77,8%)
2. Podejmowanie działań skierowanych do społeczności lokalnej (61,1%)
3. Prowadzenie zajęć przedmiotowych nowymi metodami (38,9%).

Kwestia motywowania młodzieży jest często postrzegana przez nauczycielki i nauczycieli współpracujących z CEO jako wyzwanie w realizacji projektów uczniowskich. Szkolenie miało zatem na celu odpowiedzenie na pytanie za pomocą jakich działań skutecznie zachęcić młodych ludzi do angażowania się w projekt. Większość uczestniczek i uczestników szkolenia stanowili nauczyciele i nauczycielki przedmiotów przyrodniczych tymczasem treści szkolenia dotyczyły w dużym stopniu zagadnień z zakresu przedmiotów społecznych (np. WOS). Stąd może wynikać duża popularność odpowiedzi „Podejmowanie działań skierowanych do społeczności lokalnej”, a zatem potrzeba zwiększenia wiedzy w tym zakresie, aby skutecznie przeprowadzić z młodzieżą projekt.

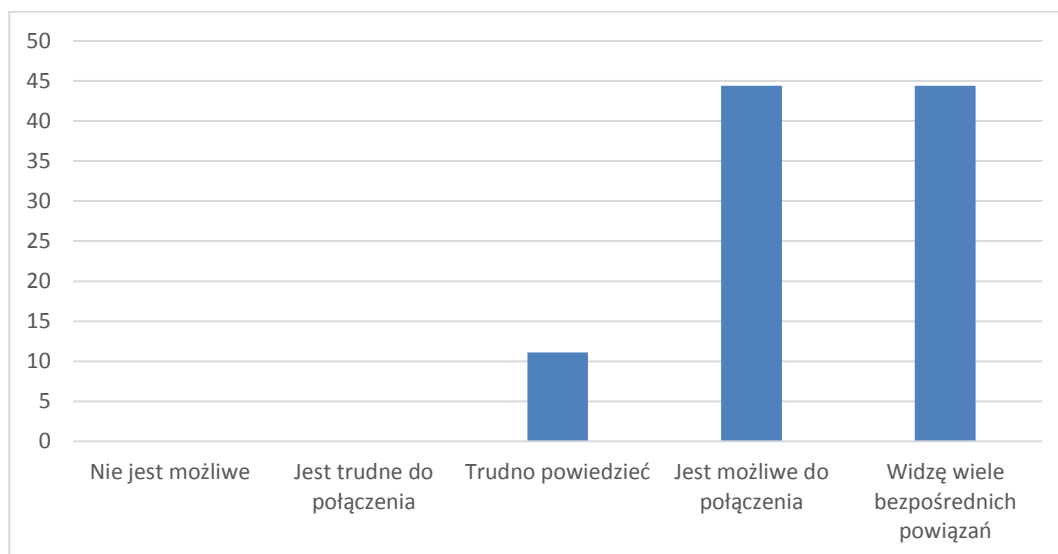
Z kwestią zachęcania młodzieży do działań było związane pytanie otwarte „Co według Ciebie może zmotywować młodzież do uczestnictwa w projekcie z zakresu ochrony czystości powietrza?”. Zdecydowana większość odpowiedzi dotyczyła tego, że młodzież sama zauważa problem niskiej emisji, gdyż stan powietrza bezpośrednio wpływa na zdrowie i życie młodych ludzi, którzy chcą aktywnie działać na rzecz poprawy stanu środowiska naturalnego. Kilka osób zwróciło uwagę na to, że kwestia niskiej emisji to nowy, ciekawy, atrakcyjny dla młodych temat. Część respondentów i respondentek zwróciła uwagę na motywacyjną rolę oceny.

Przykładowe odpowiedzi: „Możliwość zaangażowania i aktywnego działania, współpraca ze środowiskiem lokalnym, dodatkowe oceny i pochwały”, „Fakt, że bezpośrednio dotyczy to ich samych oraz ich najbliższych. Zanieczyszczenie powietrza ma wpływ na ich zdrowie”.

Średnia odpowiedzi na pytanie „Jak oceniasz wzrost swojej wiedzy na temat realizacji z młodzieżą projektu w obszarze czystości powietrza po uczestnictwie w szkoleniu?” wyniosła 4,11, gdzie 5 stanowiło „bardzo wysoki”, zaś 1 „bardzo niski”.

Istotne ze względu na potencjał multiplikowania treści były pytania dotyczące tego, w jakim stopniu nauczyciele planują podejmować w przyszłości tematykę niskiej emisji z uczniami. Średnia odpowiedzi na pytanie „Na ile istotne jest dla Ciebie nauczanie w szkole o niskiej emisji i zanieczyszczeniach powietrza?” wyniosła 4,72, gdzie 5 oznaczało „bardzo ważne”, zaś 1 „zupełnie nieważne”.

Z kolei poniższy wykres pokazuje odpowiedź na pytanie „W jakim stopniu możliwe jest włączenie tematu niskiej emisji i zanieczyszczeń powietrza do zajęć lekcyjnych z Twojego przedmiotu?”.

Jak widać na wykresie żaden/żadna z uczestników lub uczestniczek szkolenia nie zadeklarował/a, że włączenie tematyki niskiej emisji jest niemożliwe lub nawet trudne. Jest to ważny wskaźnik wskazujący na rolę szkoły w edukacji na temat czystości powietrza. Warto zwrócić również uwagę na to, że wszystkie ankietowane osoby zadeklarowały, że planują podejmować z młodzieżą tematykę niskiej emisji (27,8 % - od czasu do czasu, 27,8 % - często, 44,4 % - często i mam już w planach konkretne inicjatywy lub zajęcia). Tematyka niskiej emisji jest obecna w podstawie programowej jedynie w małym stopniu, nie uniemożliwia to jednak nauczycielkom i nauczycielom podjęcia tego zagadnienia z uczniami i uczennicami.

Mimo chęci przeprowadzenia zajęć z uczniami i uczennicami nie wszyscy ankietowani i ankietowane z kolei czują się zupełnie przygotowani do przeprowadzenia z młodzieżą projektu w tej tematyce. Średnia odpowiedzi na pytanie „W jakim stopniu czujesz się przygotowany/a do realizowania z uczniami i uczennicami projektu uczniowskiego z zakresu ochrony czystości powietrza?” wyniosła 3,72, gdzie 5 stanowiło „jestem doskonale przygotowany/a”, zaś 1 – jestem nieprzygotowany/a. Szkolenie z uwagi na ograniczony czas trwania z pewnością nie było wystarczające, aby w pełni przygotować nauczycieli i nauczycielki do przeprowadzenia projektu z młodzieżą.

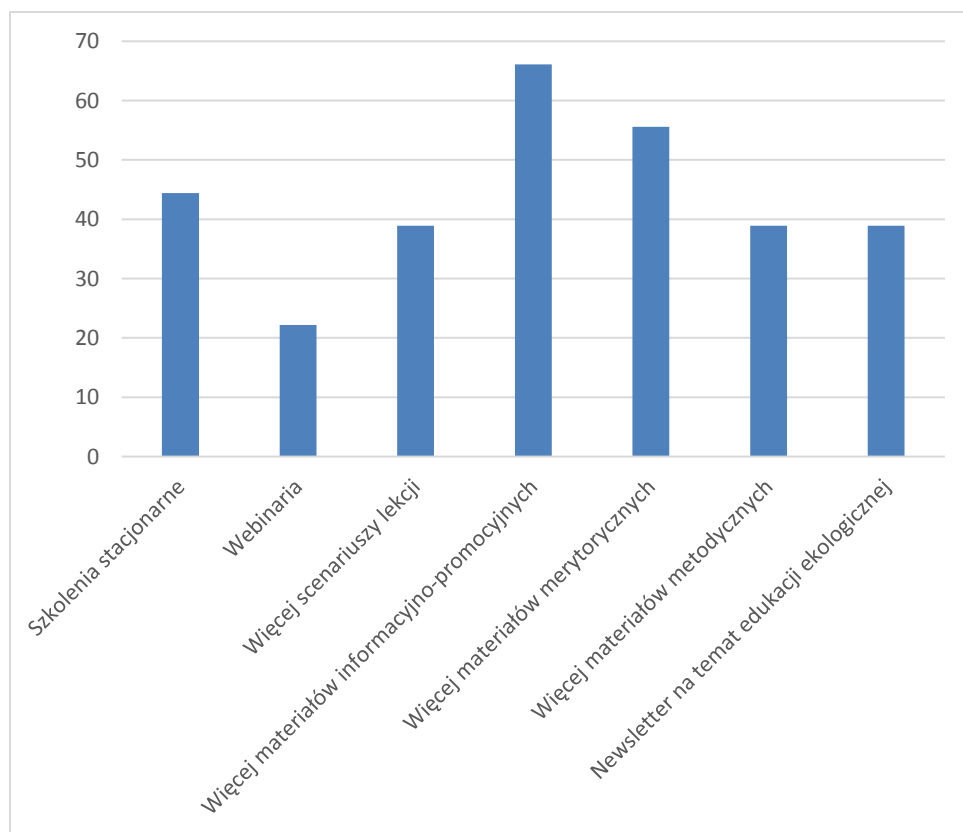
Ciekawy przekrój odpowiedzi przynosi pytanie: „Jakie inne zagadnienia związane z tematyką ekologiczną Cię interesują? Na jaki temat chciałbyś/chciałabyś prowadzić projekt z młodzieżą?”. Przykładowe odpowiedzi: zrównoważona produkcja, utylizacja śmieci,

zanieczyszczenia wody, jak pogodzić urbanizację z ochroną środowiska, odpowiedzialna konsumpcja.

W pytaniu „Jakie, według Ciebie, najważniejsze efekty przynosi praca z młodzieżą metodą projektu uczniowskiego?” nauczyciele i nauczycielki byli poproszeni o wskazanie 4 zdań zgodnych z prawdą. 100 % osób zaznaczyło odpowiedź „Nabycie umiejętności pracy w grupie i podejmowania wspólnych decyzji”, 55,6 % „Nabycie umiejętności występowania publicznego”, zaś 50 % „Nabycie umiejętności planowania i podsumowywania swojej pracy”. Warto podkreślić, że aż 72,2% respondentek i respondentów zadeklarowało, że przeprowadziło do tej pory wiele projektów z młodzieżą. Można zatem założyć, że ich przekonanie o pozytywnym wpływie pracy metodą projektu na kształtowanie kompetencji miękkich u młodzieży jest poparte doświadczeniami.

Ankieta badała również w jakim stopniu nauczycielki i nauczyciele pozwalają uczniom współdecydować o przebiegu projektu. Aż 77,8 % respondentek i respondentów zadeklarowało, iż podpowiada młodzieży rozwiązania i monitoruje ich pracę. Jednak aż 44,4 % osób odpowiedziało „Słucham głosów uczniów i uczennic ale decyduję o przebiegu projektu”. Podczas szkoleń oraz w materiałach edukacyjnych na temat projektu uczniowskiego CEO zachęcamy nauczycieli i nauczycielki do pełnego włączenia młodzieży w decydowanie na temat przebiegu projektu. 38.9 % nauczycielek i nauczycieli zadeklarowało, że w toku realizacji projektu wybierany jest koordynator lub koordynatorka, którym jest uczeń lub uczennica.

Poniższy wykres przedstawia odpowiedzi na pytanie „Jakie wsparcie pomogłoby Ci zrealizować w szkole projekt z zakresu ochrony czystości powietrza?” (podane w procentach).

Najczęściej wybierana odpowiedź dotyczyła materiałów informacyjno-promocyjnych. Warto zauważyć, że wiele szkół oczekuje materiałów promocyjnych, gdyż ich wydruk jest kosztowny dla szkoły, a realizacja projektów uczniowskich często wymaga stworzenia np. plakatów, wlepek czy ulotek. Druga najczęściej wybierana odpowiedź dotyczyła materiałów merytorycznych.

Ewaluacja podczas szkoleń

Poza ankietą podczas szkolenia odbyła się również inna forma ewaluacji. Uczestniczki i uczestnicy otrzymali kartę pracy z następującymi zagadnieniami.

Wyzwania:

- **Jaki jest najtrudniejszy element w projekcie?** Nauczyciele i nauczycielki podkreślali, że najtrudniejsze jest rozpoczęcie realizacji projektu (zebranie grupy zainteresowanych uczniów i uczennic, przekonanie dyrekcji do zaangażowania szkoły w projekt). Poza tym wskazywano na trudności związane z realizacją projektu w drugim semestrze roku szkolnego (egzamin gimnazjalny, egzamin maturalny, wycieczki szkolne, wystawianie ocen).
- **Do czego jeszcze brakuje mi wiedzy?** Problematyczne jest uzyskanie informacji na temat stężeń gazów i pyłów w mniejszych miejscowościach, które nie posiadają stacji pomiaru powietrza. Nauczycielkom i nauczycielom brakowało również wiedzy na temat możliwych sposobów przeciwdziałania niskiej emisji z poziomu jednostki samorządu terytorialnego oraz przykładów dobrych praktyk z gmin i miast, które wprowadziły korzystne rozwiązania mające na celu ochronę czystości powietrza.
- **Jakiego wsparcia potrzebuję?** Nauczyciele i nauczycielki wyrazili potrzebę otrzymania materiałów merytorycznych, metodycznych oraz informacyjno-promocyjnych na temat niskiej emisji.

Motywacja:

- **Który etap będzie najbardziej podobał się moim uczniom?** Uczestnicy i uczestniczki szkolenia podkreślali, że młodzież będzie najbardziej zainteresowana etapem eksperymentów i doświadczeń, jak również pracy w grupie projektowej z wykorzystaniem nowych technologii. Duże wpływy na poziom zainteresowania młodzieży ma poczucie sprawstwa i możliwość zaobserwowania efektów swoich działań.
- **Na którym etapie ja nauczę się najwięcej?** Wielu nauczycieli podkreślało, że miało do tej pory okazji prowadzić projektów skierowanych do społeczności lokalnej, które w dużym stopniu odbywają się poza szkołą.
- **Jak projekt może wzbogacić moją szkołę, moją miejscowość?** Projekt może przyczynić się do wprowadzenia pozytywnych zmian na rzecz ograniczenia niskiej emisji (jeśli nie teraz to w przyszłości).

Wywiady

Wywiady z uczestnikami programu prowadzone były na podstawie wcześniej przygotowanego scenariusza. Każdy wywiad różnił się jednak od siebie ponieważ nauczyciele wskazywali na

różne zagadnienia; jedne tematy interesowały ich bardziej od innych. Prośba o udzielnie wywiadu została wysłana do losowo wybranych osób. Te, które zgodziły się na wywiad otrzymały od koordynatorki zestaw pytań, których będzie dotyczyła rozmowa telefoniczna. Poniżej prezentujemy wybrane odpowiedzi i wnioski z rozmów.

Jaka jest motywacja uczniów do udziału w projekcie? Co w temacie niskiej emisji może podobać się młodzieży?

Nauczyciele podkreślali, że niska emisja w oczach uczniów to „duży”, aktualny problem, o którym często mówi się w mediach. Niska emisja stanowi nowe zagadnienie, uczniowie byli zatem ciekawi, aby dowiedzieć się co stoi za tym pojęciem. Interesująca dla uczniów jest również praca w terenie, wykonywanie eksperymentów, badanie stanu powietrza. Nauczyciele zwrócili uwagę na to, że uczniowie lubią i uczą się pracy metodą projektu uczniowskiego. Młodzież zauważa, że kwestia zanieczyszczenia powietrza dotyczy bezpośrednio ich zdrowia i jakości życia, uczniowie czują się odpowiedzialni za swoją okolicę i stan środowiska naturalnego. Uczniowie zgłaszają się do projektu z przekonania, że „coś trzeba z tym zrobić” i oni mają na to wpływ.

Jaka była motywacja nauczyciela do wzięcia udziału w szkoleniu i zainteresowaniu się tematem niskiej emisji?

Nauczyciele odpowiadali, że temat dotyczy kwestii „życiowych”, związanych z codziennością i otaczającym nas światem; tematyka projektu wydawała im się oryginalna, nie związana w pełni z obowiązującą podstawą programową. Nauczyciele podawali jako powód swoje zainteresowania zawodowe i inne; często były to osoby, które w swoim życiu podejmują działania na rzecz środowiska naturalnego, ta tematyka była dla nich ważna.

Kiedy planujesz realizować program Weź oddech na Mazowszu?

Nauczyciele w większości planowali realizować program podczas swoich zajęć przedmiotowych, jak również w ramach godzin wychowawczych i zajęć pozalekcyjnych. Zadeklarowali równocześnie, że często projekt wymaga od nich, aby zostali „po godzinach” pracując z młodzieżą. Jedna z nauczycielek uczy w szkole z internatem, gdzie uczniowie mogli wybrać realizację Weź oddech na Mazowszu jako zajęcia dodatkowe.

Jak planujesz wybrać grupę projektową?

Odpowiedzi na to pytanie różniły się od siebie. Część nauczycieli planowała zaproponować udział większej grupie uczniów z kilku klas, inni zaś tylko jednej klasie (ponieważ uczniom się tak lepiej pracuje i możliwa jest realizacja projektu podczas lekcji). Mniejsze klasy (ok. 12 osób) sprzyjają realizacji projektu.

Jakie pomysły chciałbyś/chciałabyś zrealizować w Twojej szkole?

- po szkolnej akcji informacyjnej realizują małe aktywności praktyczne, np. sadzenie lawendy
- dwie uczennice bardziej zaangażowane, mają dużo pomysłów

- uczniowie pozyskali wielu ważnych dla kwestii czystości powietrza sojuszników (działkowcy, rowerzyści, lekarz w szpitalu onkologicznym, dyrektor szkoły, prezydent miasta)
-

Co w projekcie wydaje się trudne, co może być wyzwaniem?

Większość nauczycieli podkreślała, że największym wyzwaniem jest brak czasu (związany z feriami, dniami wolnymi od pracy, innymi obowiązkami szkolnymi; uczniowie pochodzący z mniejszych miejscowości dojeżdżają na co dzień do szkół, co sprawia, że nie mogą zostawać po lekcjach, aby pracować nad projektem). Inne wskazywane trudności dotyczyły braku funduszy i problemów technicznych (takich jak sprzęt do nakręcenia filmu).

Nauczyciele deklarowali, że trudnością może być również współpraca ze środowiskiem lokalnym, w tym niski poziom świadomości mieszkańców, niechęć do rozmowy i zmiany swoich przyzwyczajzeń, jak również potencjalna obojętność przedstawicieli samorządu lokalnego w stosunku do tematu ograniczenia niskiej emisji i traktowanie młodzieży jako „petentów”.

Jako wyzwanie respondenci wskazywali także brak zaangażowania i motywacji młodzieży do pracy – projekt jest długi i wymaga konsekwencji w działaniu, odpowiedzialności za swoje zdania i za całą grupę, współpracy, samodzielności, której może zabraknąć, szczególnie uczniom szkół podstawowych. Projekt wydaje się być wymagający nie tylko dla uczniów ale również dla samych nauczycieli, którzy muszą zwiększyć swoją wiedzę na temat niskiej emisji i tak zorganizować pracę uczniów, aby realizacja projektu była możliwa (np. poprzez zaaranżowanie lekcji w terenie, przeprowadzenie doświadczeń).

Czy planujesz wynagrodzić uczniów za udział w projekcie?

Nauczyciele odpowiadali, że uczniowie będą otrzymywać oceny za te działania, które były zbieżne z podstawą programową (np. przeprowadzanie wywiadu ponieważ w podstawie programowej z geografii jest umiejętność przeprowadzenia ankiety i graficznego przedstawienia wyników). Uczniowie nie otrzymywali ocen za działania projektowe (np. pójście od urzędu). Pod koniec realizacji projektu zostaną wyróżnieni dyplomem i podziękowaniem na forum klasy.

Jaka jest według Ciebie rola nauczyciela i ucznia w projekcie? Jak powinien wyglądać podział obowiązków?

Odpowiedzi na to pytanie były bardzo zróżnicowane – część nauczycieli pracowała z młodzieżą na każdym etapie i nadzorowała ich działania, inni pozostawiali bardzo dużą dozę swobody pozwalając, aby młodzież mogła wykazać się samodzielnością i inicjować kolejne działania. W większości nauczyciele przypisywali sobie rolę wspierającą osoby, która m.in.:

- inicjuje nabór do projektu, dociera do osób zainteresowanych udziałem w projekcie
- wspiera w uporządkowaniu zebranych informacji i selekcji
- wyjaśnia niejasności
- sprawdza wiedzę uczniów
- prowadzi lekcję wprowadzającą

- bierze udział w dodatkowych szkoleniach, pogłębia swoją wiedzę w temacie
- udostępnia materiały (np. karty pracy)
- przypomina o dobrych zasadach współpracy (ustalonych na początku projektu)
- wspiera w określeniu ról i zadań potrzebnych do wykonania w projekcie
- pomaga w zebraniu środków finansowych – jeśli są potrzebne do przeprowadzenia działania
- obserwuje i pomaga lub nadzoruje działania uczniów.

Młodzież w projekcie podejmuje m.in. następujące działania:

- szuka informacji w wybranych przez siebie źródłach (internet, biblioteka, prasa lokalna, wywiady)
- określa swoje oczekiwania,
- przeprowadza doświadczenia i badania w terenie
- wskazuje sposób prezentacji wyników i wniosków
- spisuje plan działania i przypisuje się do zadań (terminy + kto za co jest odpowiedzialny),
- planuje formę i termin przeprowadzenia ewaluacji i efektów projektu
- ustala / potwierdza termin kolejnego spotkania projektowego i co na nim będą robić,
- prezentuje wyniki

Czego wg. Ciebie uczniowie mogą nauczyć się realizując projekt dotyczący niskiej emisji?

Według nauczycieli uczniowie mogą się nauczyć kontaktów z samorządem lokalnym dzięki spotkaniem z władzami miasta/gminy. Młodzi ludzie występując w roli edukatorów swojej społeczności lokalnej mocno się angażuje, spotyka nowych ludzi, staje się łącznikiem pomiędzy szkołą a społecznością, pomiędzy urzędem a społecznością.

Jak mówić o niskiej emisji młodym ludziom?

- poprzez wykonywanie/obserwowanie doświadczeń
- niech sami doświadczą, sprawdzą i dojdą do sformułowania tematu
- pokazywać filmy w internecie
- korzystać z internetu, np. śledzenie newsów o NE w sieci
- korzystać z aplikacji na smartfony
- media społecznościowe
- plakaty, zdjęcia (np. fabryk i domów z najbliższej okolicy)
- prezentacje multimedialne
- przywoływać osobiste, rodzinne, środowiskowe przykłady
- konkretne przykłady (z życia, ograniczenia, zagrożenia)
- porównania do szkodliwości palenia papierosów
- w kontekście lokalnym i globalnym
- prostym i jasnym językiem
- dostosować temat do możliwości uczniów

- pytania kluczowe
- karty pracy
- interaktywnie
- własne doświadczenia
- obserwacja najbliższego otoczenia
- spotkania ze specjalistami, z autorytetami
- nawiązywać do wpływu NE na zdrowie
- nawiązywać do szkodliwości biegania, kiedy jest zanieczyszczone powietrze
- poinformować o konsekwencjach zanieczyszczania powietrza (grzywny)
- mówić aktywistycznie
- podpowiadać jakie są możliwości działania, „co ty możesz zrobić”

Projekt realizowany jest dzięki grantom finansowym z Funduszu Naturalnej Energii, przyznanych na podstawie konkursu, którego organizatorem jest Operator Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A., a Partnerem - Fundacja Nasza Ziemia.

